

GLAVA II. RAČUNOVODSTVENA NAČELA I REGULATIVA

1. RAČUNOVODSTVENA NAČELA

Računovodstvena načela su u suštini osnovna računovodstvena pravila, koja su inicirana računovodstvenom praksom i vremenom razvijana u računovodstvenoj teoriji, počev od polaznih računovodstvenih načela do današnjih shvatanja računovodstvenih postulata, standarda, koncepata, procedura i metoda. Otuda, računovodstvena načela treba shvatiti kao direktivnu i orijentacionu osnovu, koja je teorijski uopštena i koja pomaže i olakšava uspješno praktično djelovanje računovođa. Konačno, uprkos činjenici da nema jedinstvenog teorijskog mišljenja o granicama i strukturi računovodstvene teorije, računovodstvena načela opredjeljuju koncepciju računovodstva, razrađuju njegove osnovne karakteristike, definišu njegove kategorije i imaju za cilj da teorijski uopšte a potom i usklade i sjedine teorijska računovodstvena saznanja i računovodstvenu praksu.

Dakle, riječ je o pravilima kojima se precizno uređuju računovodstvene kategorije, i to imovina (aktiva, obaveze i kapital), koja predstavlja predmet knjigovodstva, i prihodi i rashodi koji nastaju kao posljedice poslovnih događaja.

Isto tako, ne postoji jedinstveno mišljenje o broju računovodstvenih načela, ali se ona najčešće sistematizuju kao:

- a) načelo poslovne jedinice,
- b) načelo dvostranog obuhvatanja poslovnih transakcija,
- c) načelo kontinuiteta poslovanja, na bazi *going concern* principa,
- d) načelo istorijskog troška,
- e) načelo uzročnosti,
- f) načelo vrijednosnog izražavanja, i
- g) načelo opreznosti.

a) Načelo poslovne jedinice – poslovne i računovodstvene cjeline. Preduzeća, kao pravno-ekonomski entiteti, organizuju i upravljaju svojim poslovnim aktivnostima i svoju uspješnost kontrolišu putem različitih oblika performansi, posebno putem periodičnog finansijskog rezultata¹. Uobičajeno se preduzeća, bez obzira na pravne forme, istovremeno smatraju poslovnim cjelinama i računovodstvenim, odnosno bilansnim cjelinama. Međutim, osnovni cilj osnivanja računovodstvenih jedinica (cjelina) je kontrola i upravljanje uspješnošću poslovanja preduzećem kao poslovnom jedinicom.

¹ Pravno lice je svaka organizacija ili aktivnost koja vrši sastavljanje i prezentaciju finansijskih iskaza. U udžbeniku će se govoriti o preduzećima, ali bitno je napomenuti da status računovodstvenog entiteta imaju i država, univerziteti i sl.

PRIMJER ²

Kosta i Marta su 2014. godine osnovali ortačko društvo (OD) pod nazivom „MAK“, te su u skladu s tim dužni da vode poslovne knjige. Vođenje poslovnih knjiga podrazumijeva da sva poslovna imovina koja služi za obavljanje poslovne aktivnosti društva „MAK“ tj. sve transakcije koje tangiraju poslovanje navedenog OD moraju biti uredno evidentirane. U slučaju da Kosta i Marta **privatno** posjeduju automobil (dakle automobil ne služi obavljanju poslovne aktivnosti OD „MAK“), taj automobil neće biti evidentiran u poslovnim knjigama OD, odnosno svi eventualno nastali troškovi goriva, ulja, registracije i sl., neće teretiti poslovanja OD „MAK“. Ovo iz razloga što je riječ o „ličnim troškovima“ koji nijesu nastali kao rezultat poslovanja preduzeća, pa ih stoga Kosta i Marta moraju sami snositi.

ZAKLJUČAK:

Preduzeće prilikom vođenja poslovnih knjiga, odnosno sastavljanja i prezentacije finansijskih iskaza izvještava o finansijskom položaju i uspješnosti poslovanja unoseći **samo i isključivo one transakcije koje se na njega odnose, ne uzimajući u obzir privatne transakcije vlasika ili transakcije koje tangiraju njegovu ličnu imovinu.**

Zbog toga se u praksi poslovanja preduzeća često pojavljuje potreba za praćenjem rezultata poslovanja i računovodstvenom informacionom podrškom menadžmentu za upravljačke aktivnosti na višim, složenijim nivoima interesa u okviru složenog, matičnog preduzeća, što podrazumijeva odgovarajuća konsolidovanja finansijskih izvještaja, ili to može biti slučaj za upravljačke aktivnosti unutar preduzeća, kao poslovne cjeline. Ovo dovodi do toga da se u praksi često javlja potreba da se unutar jedne poslovne cjeline (preduzeća) formira više organizacionih jedinica u okviru funkcionalnog, divizionalnog ili hibridnog modela organizacije preduzeća. Kao odgovor na informacione zahtjeve menadžmenta, radi uspješnog upravljanja aktivnostima ovako konstituisanih organizacionih jedinica, računovodstvena jedinica se obično organizuje kao više užih računovodstvenih segmenata, kao na primjer, formiranje više mjesta troškova, mjesta prihoda ili mjesta budžetiranih rashoda, u funkcionalnom modelu organizacije, odnosno profitnih ili investicionih centara, u divizionalmom modelu.

Dakle, u kontekstu navedenog, a uzimajući u obzir odnos preduzeća prema računovodstvenoj cjelini, možemo izvući zaključak da:

- ✓ preduzeće predstavlja jednu računovodstvenu cjelinu;
- ✓ preduzeće može da se sastoji od više računovodstvenih cjelina:
 - profitni centar;
 - investicioni centar;
 - mjesto troška (centar troškova),

pri čemu razlog formiranja užih računovodstvenih cjelina leži u kontroli uspješnosti poslovanja pojedinih djelova, tj. centara preduzeća.

- ✓ više preduzeća može da predstavlja jednu računovodstvenu cjelinu.

² U svakom finansijskom iskazu u zaglavlju se mora navesti pravna forma i naziv firme, što upućuje na postojanje i poštovanje načela poslovne jedinice. Navedeno zapravo znači da dati finansijski iskazi moraju obuhvatati i sadržavati samo i isključivo vrstu i vrijednost bilansnih pozicija koje su uslovljene transakcijama koje tangiraju poslovnu imovinu navedenog pravnog lica, a nikako transakcije koje tangiraju ličnu imovinu vlasnika.

U cilju stvaranja jasne slike o suštini i ideji pojedinih računovodstvenih načela, pokušaćemo da damo pojašnjenje na primjeru studenta uz napomenu da je to samo metaforički prikaz, tj. pogodan primjer ili ilustracija, a ne i potpuna jednakost i pravo poređenje.

Na primjeru studenta navedeno znači sljedeće: Svaki student posjeduje indeks u kome je naznačeno ime i prezime (kod preduzeća to je naziv firme), datum rođenja (kod preduzeća to je datum osnivanja), broj indeksa (kod preduzeća to je šifra, odnosno PIB.). U indeksu, kao poslovnoj knjizi studenta evidentiraju se ocjene koje nastaju kao rezultat znanja studenta (kod preduzeća se evidentiraju transakcije koje nastaju kao rezultat poslovne aktivnosti). Dakle, u indeksu određenog studenta će se evidentirati **samo i isključivo ocjene tog studenta, iz razloga što je njegovo znanje nezavisno od znanja drugih studenata.** U kontekstu navedenog, posmatrano s aspekta preduzeća, preduzeće predstavlja samostalnu cjelinu, nezavisnu od drugih preduzeća i vlasnika, pa shodno tome treba primijeniti pravila koja su integralni dio načela poslovne jedinice. Navedeno zapravo znači, da u poslovnim knjigama preduzeća treba evidentirati samo transakcije koje tangiraju poslovanje tog preduzeće, nezavisno od poslovanja drugih preduzeća, fizičkih lica ili vlasnika.

Dakle, preduzeće je poslovna jedinica i istovremeno računovodstvena cjelina, ali se, saglasno stalno rastućim upravljačko-računovodstvenim informacionim potrebama, mogu formirati uži organizaciono-računovodstveni segmenti, uže računovodstvene cjeline. U kontekstu istaknutog, zahtjev načela poslovne jedinice jeste da se:

- ✓ imovina uložena u poslovanje preduzeća posmatra odvojeno od ostale imovine vlasnika i povjerilaca, kao i da se
- ✓ uspješnost upravljanja tom imovinom kontroliše posredstvom periodičnog finansijskog rezultata.

b) Načelo dvostranog knjigovodstvenog obuhvatanja poslovnih promjena (transakcija). Poznato je da knjigovodstvo preduzeća ima zadatak da svojom evidencijom procedurom prati poslovne aktivnosti preduzeća koje se odražavaju na promjene stanja na imovini, kapitalu, obavezama, rashodima i prihodima preduzeća. Poslovne aktivnosti mogu biti brojne i različite. Sve one se na odgovarajući način knjigovodstveno evidentiraju u poslovnim knjigama i imaju odraza na Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/ ili Iskaz o ukupnom rezultatu preduzeća /Bilans uspjeha/. Sve poslovne aktivnosti koje imaju odraza na Iskaz o finansijskoj poziciji mogu se razvrstati (podijeliti) u četiri osnovne grupe – četiri osnovne bilansne promjene. Na drugoj strani, Iskaz o ukupnom rezultatu je u tijesnoj korelaciji s Iskazom o finansijskoj poziciji, tako da se promjene koje nastaju na bilansnim pozicijama Iskaza o finansijskoj poziciji neposredno odražavaju na pojavu rashoda i prihoda u Iskazu o ukupnom rezultatu.

U kontekstu iznijetog, prvo će se razmatrati uticaj ekonomskih promjena na cjelinu imovine preduzeća, a nakon toga uticaj na uže djelove bilansa. Za tu svrhu, potrebno je jednakost $A = P$ raščlaniti na način da se izvori imovine, odnosno P posmatra kao zbir SK i O preduzeća.

b. 1) Osnovne promjene u Iskazu o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/

U *prvu grupu* spadaju poslovne (bilansne) promjene koje dovode do povećanja imovine, nekog od oblika imovine, u aktivni, i istovremeno i za isti iznos do povećanja nekog od oblika kapitala ili obaveza u pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji, što rezultira povećanjem zbira bilansa, odnosno dovodi do povećanja aktive i pasive Iskaza o finansijskoj poziciji za isti iznos ($A+$, $P+$).

PRIMJER:

1) Po fakturi br. 5 nabavljen je materijal od dobavljača u vrijednosti od 50 €.

RJEŠENJE					
A	Bilans stanja	P	A	Bilans stanja	P
Materijal 100	Dobavljač 100	⇒	Materijal 150	Dobavljač 150	
} A ↑ 50; P ↑ 50					

Zaključak je da nabavka materijala od dobavljača dovodi do povećanja zaliha materijala u **aktivni** (A), ali istovremeno i u istom iznosu dolazi do povećanja obaveza prema dobavljačima u **pasivi** (P).

Drugu grupu poslovnih promjena čine poslovne aktivnosti koje dovode do smanjenja nekog od oblika imovine u aktivni i istovremeno i u istom iznosu do smanjenja nekog od oblika kapitala ili obaveza u pasivi, dakle zbir Iskaza o finansijskoj poziciji se smanjuje ($A-$, $P-$).

PRIMJER:

2) *Isplaćena je obaveza prema dobavljaču s tekućeg računa u iznosu od 50 €.*

R J E Š E N j E

A	Bilans stanja	P		A	Bilans stanja	P
Tekući račun 100	Dobavljač 100		⇒	Tekući račun 50	Dobavljač 50	
				<div style="border-top: 1px solid black; width: 100%; margin-top: 5px;"></div> A ↓ 50; P ↓ 50		

Zaključak je da isplata obaveza prema dobavljačima dovodi do smanjenja (odliva) novčanih sredstava s tekućeg računa (**aktiva (A)**), ali istovremeno i u istom iznosu dolazi do smanjenja obaveza prema dobavljačima u (**pasivi (P)**).

Treća grupa poslovnih promjena odnosi se samo na izmjenu u strukturi aktive. Zapravo, riječ je o poslovnim promjenama koje dovode do povećanja jednog od oblika aktive, a istovremeno i za isti iznos uzrokuju smanjenje nekog drugog oblika aktive (**A+**, **A-**).

PRIMJER:

3) *Podignuta je gotovina iz blagajne i prenijeta na tekući račun u iznosu od 50 €.*

R J E Š E N j E

A	Bilans stanja	P		A	Bilans stanja	P
Tekući račun 100 Blagajna 100			⇒	Tekući račun 50 Blagajna 150		
				<div style="border-top: 1px solid black; width: 100%; margin-top: 5px;"></div> Promijenila se struktura A		

Zaključak je da isplata obaveza prema dobavljačima dovodi do smanjenja (odliva) novčanih sredstava s tekućeg računa (**aktiva (A)**), ali istovremeno i u istom iznosu dolazi do smanjenja obaveza prema dobavljačima u (**pasivi (P)**).

Četvrta grupa poslovnih promjena odnosi se samo na poslovne aktivnosti koje dovode do istovremenog i jednakog povećanja i smanjenja nekih pozicija pasive u Iskazu o finansijskoj poziciji, uzrokujući samo promjenu u strukturi kapitala i obaveza, odnosno izvora (pasive), a ne dirajući imovinu (aktivu) Iskaza o finansijskoj poziciji (**P+**, **P-**). Zbir Iskaza o finansijskoj poziciji (aktive i pasive) ostaje nepromijenjen. Obično se kao **primjer** za ovu grupu promjena navodi pretvaranje (konverzija) obaveza za kratkoročne kredite u dugoročne kredite.

PRIMJER:

4) *Obaveza za kratkoročni kredit u iznosu od 50 € pretvorena je u dugoročni kredit.*

R J E Š E N j E

A	Bilans stanja	P		A	Bilans stanja	P
	Kratkoročni 50 Dugoročni kredit 200		⇒		Dugoročni kredit 250	
				<div style="border-top: 1px solid black; width: 100%; margin-top: 5px;"></div> Promijenila se struktura P		

Zaključak je da konverzija kratkoročnih u dugoročne obaveze dovodi do smanjenja jednog oblika izvora sredstava, ali istovremeno i u istom iznosu dolazi do povećanja drugog oblika izvora sredstava (**pasiva (P)**).

b. 2) Bilansne promjene koje utiču na pojavu rashoda i prihoda

U dijelu gdje se govorilo o vezi koja postoji između dva finansijska iskaza koja su predmet našeg razmatranja, istaknuto je da se povezanost postiže kako u procesu nastanka prihoda i rashoda tako i u procesu bilansiranja rezultata poslovanja preduzeća. Zapravo, u momentu bilansiranja rezultata, postoji nejednakost između komponenti koje obrazuju Iskaz o finansijskoj poziciji, odnosno komponenti koje obrazuju Iskaz o ukupnom rezultatu. Bilansna ravnoteža uspostavlja se tako što se u slučaju ostvarenja gubitka, navedeni rezultat upisuje na stanju prihoda (Iskaza o ukupnom rezultatu), odnosno pasive (Iskaza o finansijskoj poziciji) kao odbitna stavka od sopstvenog kapitala preduzeća. Obrnuta je situacija u slučaju postizanja pozitivnog periodičnog rezultata, odnosno dobitka.

Takođe, istakli smo da rashodi **nastaju** onda kada a) dolazi do smanjenja sredstava u aktivi, pod uslovom da navedeno smanjenje ne dovede do povećanja obaveza, odnosno b) dolazi do povećanja obaveza u pasivi, pod uslovom da navedeno povećanje ne dovodi do povećanja sredstava u aktivi.

Kako promjene koje nastaju u aktivi ili pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji utiču na pojavu prihoda i rashoda, možemo ilustrovati uz pomoć sljedećih primjera:

a) Promjena strukture pasive usljed obračunatih prihoda

Primjer 1: Zbog neblagovremene isporuke robe, dobavljač je na ime penala odobrio iznos od 500 €.

Pojašnjenje: Pošto je obaveza prema dobavljaču (zbog neblagovremene isporuke) smanjena za 500 €, navedeno smanjenje izvora odnosno pasive Iskaza o finansijskoj poziciji nije tangiralo ni stranu aktive ni stranu pasive navedenog iskaza, već je uticalo na pojavu ostalih prihoda (pozicija u okviru Iskaza o ukupnom rezultatu), po osnovu otpisa obaveza. Navedena poslovna promjena je stoga uticala na povećanje ostvarenog finansijskog rezultata u Iskazu o ukupnom rezultatu, odnosno dovela je do povećanja sopstvenog kapitala posredstvom povećanja neraspoređenog dobitka u Iskazu o finansijskoj poziciji. **Zaključak** je da navedena poslovna aktivnost utiče na promjenu:

- a) strukture izvora (smanjuju se tuđi izvori (↓), a povećavaju sopstveni izvori (↑)), odnosno
- b) pasive preko pozicija Iskaza o ukupnom rezultatu (ostalih prihoda).

Upravo zbog ovakvog dejstva poslovne promjene, ***bilansna suma ostaje nepromijenjena***.

b) Promjena strukture pasive usljed obračunatih rashoda

Primjer 1: Po osnovu uzetog dugoročnog kredita, obračunata nam je kamata u iznosu od 500 € koja dospijeva za naplatu do kraja mjeseca.

Pojašnjenje: Pošto dugoročni kredit ima karakter pozajmljenih izvora koji se nalaze na strani pasive Iskaza o finansijskoj poziciji, pristizanje obaveze naplate kamate će uticati na smanjenje ostvarenog finansijskog rezultata u Iskazu o ukupnom rezultatu, odnosno usloviće smanjenja sopstvenog kapitala posredstvom smanjenja neraspoređenog dobitka u Iskazu o finansijskoj poziciji. **Zaključak** je da navedena poslovna aktivnost utiče na promjenu:

- a) strukture izvora (*povećavaju se tuđi izvori (↑), a smanjuju sopstveni izvori (↓)*), odnosno
- b) pasive preko pozicija Iskaza o ukupnom rezultatu (finansijskih rashoda).

Upravo zbog ovakvog dejstva poslovne promjene, ***bilansna suma ostaje nepromijenjena***.

c) Smanjenje aktive i pasive usljed nastanka rashoda

Primjer 1: Uprava preduzeća „Q“ donijela je odluku da po predlogu Komisije za rashodovanje, rashoduje fotokopir mašinu čija je nabavna vrijednost 5.000 €, a otpisana 4.000 €.

Pojašnjenje: Navedena odluka preduzeća „Q“ dovodi do otpisa, odnosno rashodovanja fotokopir mašine koja još uvijek ima svoju sadašnju (knjigovodstvenu) vrijednost u iznosu od

1.000 €³. S knjigovodstvenog aspekta, navedena odluka će uticati na *smanjenje sredstava* (aktive u Iskazu o finansijskoj poziciji) i na *povećanje rashoda* (gubitaka po osnovu rashodovanja, tj. ostali rashodi u Iskazu o ukupnom rezultatu). Nastali gubitak će usloviti smanjenje ostvarenog rezultata u obračunskom periodu, što će se implikativno odraziti na smanjenje pasive, odnosno sopstvenog kapitala u okviru Iskaza o finansijskoj poziciji.

Zaključak je da navedena poslovna aktivnost utiče na:

- a) **smanjenje** aktive (↓) (fotokopir mašine za visinu sadašnje vrijednosti),
- b) **smanjenje** pasive (↓) (za visinu otpisane vrijednosti), usljed **nastanka** ostalog **rashoda**, odnosno gubitka po osnovu rashodovanja.

c) Povećanje aktive i pasive usljed nastanka prihoda

Primjer 1: Na osnovu popisne liste utvrđen je višak gotovih proizvoda u visini od 500€.

Pojašnjenje: Navedena poslovna promjena utiče na povećanje obrtne imovine (gotovi proizvodi), odnosno aktive u Iskazu o finansijskoj poziciji, dovodeći istovremeno i do nastanka ostalih prihoda (višak). Navedeno se odražava na povećanje finansijskog rezultata (dobitka), odnosno na povećanje pasive, preko povećanja neraspoređenog dobitka. **Zaključak** je da navedena poslovna aktivnost utiče na:

- a) **povećanje** aktive (↑) (gotovi proizvodi za utvrđeni višak), **povećanje** (↑) pasive (za visinu nastalog viška) preko povećanja neraspoređenog dobitka, usljed nastanka ostalog prihoda, odnosno viška.

Sve gore navedeno moguće je prikazati uz pomoć sljedeće tabelle⁴:

r.b.	Ekonomske promjene	A=	SK + O	
1.	Povećanje uloga osnivača	+	+	
2.	Smanjenje uloga osnivača	-	-	
3.	Zaduženje kod povjerilaca	+		+
4.	Razduženje kod povjerilaca	-		-
5.	Izmjene u sastavu aktive	±		
6.	Izmjene u sastavu pasive		±	±
7.	Prihodi od prodaje	+	+	
8.	Rashodi od prodaje	-	-	
9.	Ostali prihodi	+	+	
10.	Ostali rashodi	-	-	
11.	Smanjenje obaveza usljed prihoda		+	-
12.	Povećanje obaveza usljed rashoda		-	+

Tabela br. 8. Uticaj ekonomskih promjena na cjelinu i uže djelove bilansa

Premda će promjene (date u tabeli br.8) biti predmet detaljnije elaboracije u poglavljima koje slijede, na ovom nivou razmatranja ukazujemo na vezu koja (ne) postoji između pojedinih kategorija prihoda i rashoda, a koja je bitna uzme li se u obzir njihov uticaj na sopstveni kapital. Dakle, svaki prihod od prodaje izaziva nastanak rashoda, iz čega zaključujemo da postoji čvrsta korelacija među njima, tako da će se sopstveni kapital promijeniti (povećati, smanjiti ili ostati nepromijenjen⁵) samo za razliku između prihoda i rashoda. Za razliku od njih, između ostalih prihoda i ostalih rashoda ne postoji korelacija. To zapravo znači da će se u slučaju nastanka ostalih prihoda sopstveni kapital povećati za cijeli iznos nastalog prihoda, odnosno ukoliko nastane ostali rashod, sopstveni kapital će se smanjiti za cijeli iznos nastalog ostalog rashoda, jer nema prihoda iz kog bi bio pokriven. Otuda se

³ 5.000 € (nabavna vrijednost) - 4.000 € (otpisana vrijednost)

⁴ Preuzeto od: Škarić-Jovanović, K., *Finansijsko računovodstvo*, Centar za izdavačku djelatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, 2011, str. 21.

⁵ Npr. ukoliko su prihodi od prodaje veći od rashoda, za nastalu razliku će se povećati sopstveni kapital. U obrnutom slučaju doći će do smanjenja, odnosno stanje ostaje bez promjene ukoliko je visina poslovnih prihoda jednaka visini poslovnih rashoda.

ostali prihod naziva i dobitak po osnovu (prodaje, rashodovanja...), a ostali rashod gubitak po osnovu (prodaje, rashodovanja...).

c) Načelo kontinuiteta poslovanja. Preduzeća mogu biti osnovana radi obavljanja određenih jednokratnih, kratkoročnih poslovnih poduhvata, odnosno kao *single venture* ili radi što dužeg opstanka na konkurentskoj tržišnoj sceni, odnosno saglasno *going concern principu*. Kod pojedinačnih poslovnih poduhvata, njihov finansijski rezultat utvrđuje se poređenjem imovine po završetku poslovne aktivnosti s imovinom na početku poslovanja, dakle kada su sve poslovne transakcije dovedene do kraja i unovčene. Međutim, druga grupa preduzeća osnovana saglasno *going concern principu* podrazumijeva kontinuirano poslovanje, što otvara pitanje kontrole uspješnosti poslovanja utvrđivanjem rezultata u kraćim obračunskim periodima, mjesečno, kvartalno, polugodišnje i godišnje. Za te svrhe, umjesto *totalnog finansijskog rezultata* utvrđenog na kraju životnog vijeka preduzeća, koristi se obračun finansijskog rezultata u kraćim vremenskim intervalima, poznat kao *periodični finansijski rezultat*.

PRIMJER TOTALNOG (UKUPNOG) REZULTATA⁶

*Kosta i Marta su za vrijeme ljetnje sezone 2014. godine odlučili da realizuju poslovnu ideju koja se sastoji u izlaganju i prodavanju suvenira iz Crne Gore u Petrovcu. Za realizaciju navedenog poslovnog poduhvata, bilo je neophodno da unajme objekat i uređaje, uz želju da završetkom ljeta iznajmljeni poslovni prostor (trafiku) vrate vlasnicima. Prije pokretanja poslovanja bilo je neophodno da ulože 1.000 €. Na kraju ljeta, nakon što su svi poslovi dovršeni, Kosta i Marta su dobili natrag uloženih 1.000 € i još im je ostalo 1.500 €, što zapravo nije ništa drugo nego **dobit** po osnovu svog poslovanja (trafike). Pošto je u pitanju poslovni poduhvat koji je trajao samo za vrijeme sezone (nekoliko ljetnjih mjeseci) ovaj rezultat (dobit od 1.500 €) za Kostu i Martu predstavlja **TOTALNI (UKUPNI) REZULTAT**.*

Dakle, periodični finansijski rezultat je dio totalnog rezultata preduzeća, koji se utvrđuje vrednovanjem rashoda i prihoda na periodičnoj osnovi, u kraćim vremenskim periodima koji su djelovi ukupnog životnog vijeka poslovne jedinice (preduzeća).

PRIMJER PERIODIČNOG POSLOVNOG REZULTATA

*Kada bi Kosta i Marta umjesto trafike koja bi radila samo jednu sezonu 2014. godine, otvorili butik koja bi radio stalno (2014, 2015, 2016. itd.), njihov dobitak za određenu godinu se ne bi mogao izmjeriti kao razlika između dobijenog i potrošenog (uloženog) novca. Zapravo, desilo bi se da svi kupci koji su kupovali robu kod njih (posebno ukoliko postoji odloženo plaćanje – na rate), nijesu platili (izmirili svoje obaveze). Dakle, sve poslovne transakcije na kraju poslovne godine (obično 31. decembar tekuće godine) nijesu dovedene do kraja. Stoga, da bi Kosta i Marta imali informaciju o tome da li su u toku određene poslovne godine pozitivno ili negativno poslovali, neophodno je da utvrđuju rezultat poslovanja u kraćim vremenskim periodima (mjesečno, kvartalno, polugodišnje, godišnje). Taj obračunati rezultat poslovanja naziva se **periodični finansijski rezultat**, i predstavlja segment (dio) ukupnog (totalnog) rezultata. Navedeni rezultat obračunava se tako što se od ostvarenih prihoda (od onoga što je prodato, ali ne mora da bude i naplaćeno) oduzmu rashodi (poslovni, finansijski ili ostali rashodi) koji su nastali u tom obračunskom periodu (mjesec, kvartal ili godina), za koji se obračunava rezultat poslovanja.*

⁶ Pojašnjenje totalnog (ukupnog) kao i periodičnog rezultata na primjeru studenta. Student koji ima svoj indeks u kome se evidentiraju ocjene (u skladu s „načelom poslovne jedinice“), upisao je Ekonomski fakultet koji traje četiri godine. Da student ne bi čekao (kao ni njegovi roditelji) informaciju o tome da li je bio uspješan ili ne pune četiri godine, moguće je utvrditi njegovu uspješnost u kraćim vremenskim periodima (školska godina: septembar–jul), dobijanjem izvještaja o postignutom rezultatu za tu školsku godinu od strane Studentske službe fakulteta. Taj rezultat studenta koji je utvrđen u kraćim vremenskim periodima (jedna školska godina) naziva se **periodični rezultat studenta**. Kada student diplomira (završi četvrtu godinu i uspješno odbrani diplomski rad), dobija od strane Studentske službe Izvještaj o svim položenim ispitima, kao i iskazan rezultat koji sadrži prosječnu ocjenu ostvarenu tokom trajanja studija. Taj rezultat koji se sastoji od rezultata ostvarenih u prethodnih četiri godine, i koji iskazuje uspješnost studenta tokom cjelokupnog trajanja studija (kontinuirano studiranje... jedna, druga, treća i četvrta godina), označava **ukupan (totalni) rezultat studenta**. Dakle, ukupan (totalni) rezultat studenta jeste rezultat iskazan (obračunat) na kraju vijeka trajanja studija studenta, dok je periodični rezultat onaj rezultat iskazan na pojedinim godinama studija.

ZAKLJUČAK:

Uprava i druge zainteresovane strane nijesu voljne da čekaju kraj životnog vijeka preduzeća da bi znali kako ono posluje. Stoga u većini preduzeća računovodstvena godina odgovara kalendarskoj godini, koja se zove i poslovna godina i započinje 1. januara tekuće godine i završava 31. decembra tekuće godine. (01. 01. t. g. – 31. 12. t. g.)⁷

d) Načelo istorijskog (stvarnog) troška. Navedeno računovodstveno načelo zahtijeva da se imovina preduzeća i sve poslovne transakcije u toku životnog vijeka u knjigovodstvu evidentiraju i u bilansu iskazuju u visini novčanog izdatka učinjenog radi realizacije te poslovne transakcije (promjene). Navedeno zapravo znači da:

- a. ukoliko je imovina stečena kupovinom na tržištu (npr. roba, oprema i sl.), treba je evidentirati u visini nabavne vrijednosti;
- b. ukoliko je imovina nastala (nastaje) kao rezultat sopstvenog rada preduzeća (gotov proizvod, nedovršena proizvodnja...), treba je evidentirati u visini cijene koštanja, odnosno u visini svih troškova koji su nastali da bi učinci preduzeća koji su izazvali troškove uopšte i bili proizvedeni;
- c. obaveze treba procjenjivati, odnosno vrednovati u visini novčanog primitka ili novčanog ekvivalenta (npr. primljene robe) u trenutku nastanka obaveza. Drugim riječima, obaveze treba evidentirati u visini nabavne vrijednosti.

PRIMJER

Kosta i Marta su za potrebe otvaranja butika kupili rafove za izlaganje garderobe. Faktura glasi na iznos od 500 €. Knjigovođa, koji vodi poslovne knjige poslovanja Koste i Marte će u svojim knjigama rafove (oprema) evidentirati u toj vrijednosti nezavisno od toga što oni na tržištu (možda) vrijede manje ili više.⁸

Međutim, u nestabilnim uslovima privređivanja, posebno inflatornim, događa se da knjigovodstvene vrijednosti iskazane u bilansima, po principu istorijskog (stvarnog) troška, ne odgovaraju tržišnoj (dnevnoj) vrijednosti imovine, obaveza, kapitala, rashoda i prihoda, što može bitno uticati na kvalitet i pouzdanost knjigovodstvenih podataka u poslovnim knjigama i bilansima.

No, uprkos brojnim raspravama *pro et contra*, nije došlo do napuštanja načela istorijskog troška, a kao glavni razlozi navode se objektivnost i dosljednost knjigovodstva u uslovima primjene principa istorijskog troška, odnosno subjektivnost pri vrednovanju imovine po dnevnim (tržišnim) cijenama na dan bilansa. Ipak, za neke segmente imovine, kapitala i obaveza za koje je moguće pouzdano utvrditi dnevnu vrijednost, na primjer vrijednost akcija na berzi, moguće je pri vrednovanju saglasno Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) primijeniti i princip dnevne – fer vrijednosti.

e) Načelo uzročnosti. Ovo računovodstveno načelo odnosi se na zahtjev korektnog (što realnijeg) utvrđivanja periodičnog finansijskog rezultata preduzeća za kraće vremenske (obračunske) periode, odnosno u skladu s *going concern* principom. Naime, totalni rezultat podrazumijeva podudarnost vrijednosnih tokova rentabiliteta, dakle rashoda i prihoda, s novčanim tokovima, dakle isplatama i naplatama, odnosno obračun rentabiliteta je podudaran s računom novca i jednak razlici novčanih iznosa koji su naplaćeni i onih koji su isplaćeni.

⁷ Na primjeru **studenta**, računovodstvena godina odgovara školskoj godini. Studentska služba koja vodi evidenciju o položenim ispitima studenata odgovara računovodstvenoj službi preduzeća. Aktivnosti studenata (položen ispit, kolokvijum i sl.) odgovaraju u poslovnim transakcijama preduzeća.

⁸ Pojašnjenje na primjeru **studenta**. Primjer 1: Prilikom polaganja ispita, npr. putem kolokvijuma, studentu će biti evidentirana ocjena na osnovu znanja koje pokaže u tom trenutku (zaokruživanjem tačnih odgovora, i sl.), nezavisno od toga što student smatra da zna više ili manje (npr. imao je tremu pa pokazao manje znanje ili je pak koristio nedozvoljena sredstva (listice i sl.) pa pokazao veće znanje). Navedeni metaforički primjer suštinski odražava ideju **načela istorijskog troška**. Dakle, nastavniku kao dokument za ocjenu znanja studenta služi test (kolokvijum). Primjer 2: Ukoliko bi student usmeno polagao, onda bi nastavnik bio u mogućnosti da u tom trenutku procijeni njegovo pravo znanje i da mu evidentira ocjenu koju zaslužuje u tom trenutku. Navedeni primjer 2 suštinski odražava ideju **načela „fer“ vrijednosti**.

Međutim, u momentu utvrđivanja periodičnog finansijskog rezultata sve poslovne aktivnosti nijesu dovedene do kraja, pa nema podudarnosti između novčanih tokova i vrijednosnih tokova rentabiliteta. Zbog toga se u trenutku obračunavanja periodičnog finansijskog rezultata samo fingira (zamišlja) prekid poslovnih aktivnosti preduzeća, i polazi od toga da su relevantni samo vrijednosni tokovi rentabiliteta, odnosno tokovi rashoda i prihoda. Načelo uzročnosti zahtijeva da se pri obračunu periodičnog finansijskog rezultata rashodi i prihodi tretiraju nezavisno od toga da li su i kada su rashodi plaćeni, a prihodi naplaćeni⁹. Drugim riječima, novčana primanja (naplate) koja se realizuju u toku obračunskog perioda, mogu da se odnose na prethodni, tekući ili budući obračunski period, a novčani izdaci (isplata) koji nastaju u datom obračunskom periodu takođe se mogu odnositi na tekući obračunski period, ali i na prethodni ili budući vremenski period. Međutim, u cilju obračuna što realnijeg periodičnog rezultata, neophodno je da rashodi i prihodi budu pravilno alocirani na pripadajuće vremenske periode – tekući ili budući. Za pravilno raspoređivanje rashoda i prihoda na pripadajuće vremenske (obračunske) periode, koristi se knjigovodstvena metodologija vremenskih razgraničenja rashoda i prihoda.

PRIMJER PRAVILNE ALOKACIJE TROŠKOVA I PRIHODA NA PRIPADAJUĆE OBRAČUNSKE PERIODE

a. OD „MAK“ je u mjesecu septembru dobilo telefonski račun od „Telekom“ AD na iznos od 50 €. Pošto OD „MAK“ uredno vodi svoje knjigovodstvo, to je mjesecu avgustu „dodijeljeno“ ovih 50 € (dakle knjigovodstveno je evidentirano za mjesec avgust), iz razloga što je trošak telefona nastao kao posljedica telefoniranja u avgustu (dakle, mjesec avgust je „izazvao navedeni iznos troška“), a ne u mjesecu septembru, iako je račun primljen 10. septembra.

b. OD „MAK“ je imalo priliv na računu u iznosu od 50 € u septembru, a koji je nastao kao posljedica prodaje majice u avgustu mjesecu. Ovih 50 € treba „dodijeliti“ mjesecu u kom je izvršena prodaja (avgust), bez obzira što je naplata izvršena mjesec dana kasnije (septembar).

ZAKLJUČAK:

*U cilju **realnog** obračuna periodičnog finansijskog rezultata, neophodno je prihode i rashode **dodijeliti obračunskom periodu** u kom su **nastali**, nezavisno od toga kada će biti izvršena isplata (po osnovu rashoda), odnosno naplata (po osnovu prihoda).*

Rashodi se mogu pojaviti kao unaprijed isplaćeni, koje treba odložiti (razgraničiti) na strani aktive Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/, ili neisplaćeni (obračunati), koje treba iskazati kao obavezu u pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilansa stanja/. Prihodi se mogu pojaviti kao unaprijed naplaćeni, koje treba iskazati kao obavezu u pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilansa stanja/ i kao nenaplaćeni prihodi, koje treba iskazati i razgraničiti u aktivi Iskaza o finansijskoj poziciji /Bilansa stanja/¹⁰.

Ovako pravilno razgraničeni rashodi i prihodi na pripadajuće periode omogućavaju utvrđivanje korektnog periodičnog rezultata, kao razlike između prihoda i rashoda, u obliku dobitka, kao pozitivne razlike kojom se povećava neto imovina i u obliku gubitka, kao negativne razlike između prihoda i rashoda kojom se smanjuje neto imovina preduzeća.

f) Načelo vrijednosnog izražavanja. Imovina preduzeća je veoma heterogena i ima brojne i različite pojavne oblike.

⁹ Na primjeru *studenta*. Ukoliko student na prvoj godini studija ima da polaže 6 ispita, i ukoliko uspije da u jednoj školskoj godini položi 5, umjesto 6 ispita, tada će mu se taj prenijeti ispit, nakon što ga položi, evidentirati kao ispit koji pripada prvoj godini, nezavisno od toga kada je položen. Dakle, Studentskoj službi prilikom davanja Izvještaja o položenim ispitima studenta, nije bitno kada je položen (novčani tok u računovodstvu) nego kom obračunskom periodu – školskoj godini pripada (tok rentabiliteta u računovodstvu). U tom smislu, Studentska služba dodjeljuje ispite školskoj godini (I, II, III ili IV) na koju se odnose, nezavisno od toga kada su položeni (moguće je da ispit iz prve godine student prenese i položi na drugoj godini i sl.).

¹⁰ O vremenskim razgraničenjima rashoda i prihoda više će biti riječi u okviru tačke 2.4, glava XIV.

PRIMJER HETEROGENOSTI IMOVINE

Kosta i Marta za potrebe otvaranja butika posjeduju 3.000 € u novcu, 200 kom. majica, 50 kom. suknji, 1 auto, 5000m² prostora u zgradama, i sl. Marta i Kosta nijesu u mogućnosti da znaju s koliko vrijednosti imovine rasplažu, iz razloga što je u pitanju imovina koja se javlja u različitim oblicima, odnosno izražava u različitim mjernim jedinicima. Stoga, da bi bili u prilici da utvrde vrijednost imovine s kojom raspolažu, neophodno je da ih iskažu preko zajedničkog imenitelja, tj. novca. Polazeći od toga, Marta i Kosta utvrđuju da raspolažu sa: 3.000 € u novcu; sirovinom čija je vrijednost 2.000 €; autom u vrijednosti od 6.000 € i zgradom koja vrijedi 100.000 €. Samo na taj način, navedene heterogene kategorije se mogu zbrojiti. Polazeći od navedenog, Marta i Kosta konstatuju da je ukupna imovina butika vrijednosni zbir svih navedenih stavki (3.000 + 2.000 + 6.000 + 100.000), odnosno da iznosi **111.000 €**.

ZAKLJUČAK:

Uprkos staroj uzrečici da se jabuke i kruške ne mogu sabirati, ipak je moguće naći rješenje u računovodstvu, na način što se i jabuke i kruške izraze u novcu¹¹!

Poslovne transakcije koje nužno nastaju u procesu poslovnih aktivnosti, ne samo na imovini već i na kapitalu i obavezama, te potreba njihovog jedinstvenog iskazivanja, dovele su do primjene novca kao zajedničkog mjerila za vremensko izražavanje. Dakle, u knjigovodstvu preduzeća, nacionalna novčana jedinica (valuta) uzeta je kao zajednički imenitelj za iskazivanje svih transakcija i računovodstvenih kategorija uz osnovanu pretpostavku o stabilnosti novčane jedinice. Stabilnost novčane jedinice podrazumijeva da kupovna snaga nacionalne valute ostaje nepromijenjena tokom obračunskog perioda, odnosno da se za istu sumu novca može kupiti ista količina materijalnih dobara ili usluga na početku, tokom i na kraju obračunskog perioda.

PRIMJER STABILNOSTI NOVČANE JEDINICE

Ukoliko su Kosta i Marta za potrebe butika na početku obračunskog perioda (01. 01. 2013. godine) za 50 € mogli da kupe 100 vješalica, to za tu istu svotu novca na kraju obračunskog perioda (31. 12. 2013. g), **moгу kupiti isti broj komada vješalica**.

Međutim, stabilnost novčane jedinice je gotovo ideal kome se teži i nije uslovljena računovodstvenim mjerama preduzeća, ali ostaje činjenica da se u nestabilnim uslovima privređivanja u knjigovodstvu evidentiraju poslovne transakcije te da se u bilansu iskazuju stanja imovine, kapitala i obaveza u novčanim jedinicama različite kupovne snage, što narušava iskazanu moć knjigovodstvenih podataka i računovodstvenih izvještaja s različitim informacionim sadržajima. Računovodstvena teorija i profesija je, tragajući za rješenjima ovog problema, razvila više metoda i procedura za anuliranje efekata nestabilnog, posebno inflatornog okruženja u bilansima preduzeća. Za te svrhe se danas mogu koristiti pravila propisana Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) 15 i 29.

Potrebno je na kraju još naglasiti da korišćenje nacionalne valute, kao zajedničkog mjerila za vrijednosno izražavanje različitih računovodstvenih kategorija, u analitičkim i operativnim evidencijama ne zabranjuje upotrebu i drugih mjerila kao što su količinska komponenta ili novčane jedinice drugih zemalja ili Evropske unije.

g) Načelo opreznosti. Ovo načelo (princip) prvobitno je formulisano s ciljem zaštite interesa povjerilaca, ali je danas njegova dosljedna primjena jednako važna i za vlasnike, zaposlene, državu i druge stejkholdere. Suština ovog načela svodi se na zahtjev za opreznim odmeravanjem imovine i obaveza, te rashoda i prihoda, odnosno periodičnog rezultata preduzeća. Oprezno odmeravanje treba da spriječi precjenjivanje imovine, potcjenjivanje obaveza i utvrđivanje precijenjenog periodičnog rezultata¹².

¹¹ Na primjeru studenta, kao mjerilo izražavanja znanja studenta služe ocjene: A, B, C, D, E, F...

¹² Na primjeru studenta, navedeno načelo zapravo znači da nastavnik ili asistent treba da budu oprezni tj. objektivni prilikom ocjenjivanja studenata, kako u indeksu ne bi evidentirali višu ili nižu ocjenu, te time doveli do stvaranja „iskrivljenje“ slike o uspješnosti studenta.

Da bi se realizovao princip opreznosti neophodno je uvažavati određena ustaljena pravila:

- djelovi imovine preduzeća mogu se procjenjivati najviše po nabavnoj vrijednosti, odnosno po cijeni koštanja, pod uslovom da su ove vrijednosti na dan bilansiranja niže od tržišnih cijena, a ako to nije slučaj, treba procijeniti i bilansirati po nižim, neto tržišnim cijenama.

- obaveze preduzeća u pasivi Iskaza o finansijskoj poziciji (bilans stanja) treba procijeniti najmanje u visini nabavne vrijednosti, odnosno u visini obaveza iskazanih u poslovnim knjigama, pod uslovom da se za izmirenje obaveza ne zahtijeva veći iznos (suma) novca, a ako to nije slučaj onda procjenjivanje treba izvršiti po višoj vrijednosti, nabavnoj vrijednosti uvećanoj za iznos troškova isplate ovih obaveza.

- za procjenjivanje i vrednovanje prihoda i rashoda, a radi izbjegavanja precjenjivanja periodičnog rezultata u Iskazu o uspješnosti poslovanja (bilans uspjeha) preduzeća, neophodno je uvažavanje principa realizacije i principa impariteta – nejednake vrijednosti. Saglasno principu realizacije, u knjigovodstvu se mogu evidentirati i u Iskazu o ukupnom rezultatu (bilans uspjeha) iskazati samo oni prihodi i rezultati koji su potvrđeni realizacijom, činom prodaje na tržištu. Dakle, prihodi se priznaju onda kada su **razumno sigurni (ali ne i objektivno mogući)**.

PRIMJER PRIZNAVANJA PRIHODA

*U septembru 2014. godine, Kosta je pristao da za potrebe butika kupi auto od „Tojote“, pri čemu je isporuka zakazana za januar 2015. godine. Iako je to dobra vijest za „Tojotu“, ipak je moguće da nešto pođe naopako i da se prodaja ne ostvari. Stoga, „Tojota“ neće priznati prihod od spomenute transakcije u 2014. godini, jer tada **nije objektivno siguran**, iako je **objektivno moguć**. Umjesto toga, kada bi automobil stvarno bio isporučen (predat „u ruke“ Kosti) u 2015. godini, prihod bi se priznao u 2015. godini (nezavisno od toga što ga Kosta **nije** platio). Dakle, „Tojota“ će u svojim poslovnim knjigama evidentirati prihod od prodaje onda kada isporuči fakturu i automobil Kosti, bez obzira što će ga Kosta (vjerovatno) kasnije platiti.*

ZAKLJUČAK:

Načelo opreznosti ZAHTIJEVA da se prihodi ne bilježe, tj. NE PRIZNAJU sve dok se automobil stvarno ne isporuči, nezavisno od toga kada će prihod biti naplaćen (princip fakturisane realizacije).

Princip impariteta zahtijeva, nasuprot principu realizacije koji zabranjuje iskazivanje nerealizovanih rezultata, iskazivanje nerealizovanih gubitaka, odnosno da se izvjesni negativni efekti (rezultati, gubici) koji su nastali iskažu i prije njihove realizacije (potvrđivanja). Dakle, rashodi se priznaju onda kada su **razumno mogući**. U kontekstu iznijetog, zaključka smo da postoji nejednak tretman rashoda i prihoda, odnosno da će rezultat preduzeća biti utvrđen tako što će se sučeliti realizovani prihodi s realizovanim, ali i nerealizovanim rashodima poslovanja preduzeća.

Na kraju, načelo opreznosti se primjenjuje onda kada se vrednovanje imovine i obaveza preduzeća vrši u skladu s načelom istorijskog (stvarnog) troška. Razumljivo, načelo opreznosti ima mnogo više detalja u svojim karakteristikama, koji su takođe bitni i koji su značajno određeni i u Međunarodnim računovodstvenim standardima (MRS) i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MSFI).

PRIMJER PRIZNAVANJA RASHODA

U septembru 2014. godine, provalnici su iz butika OD „MAK“ ukrali robu u vrijednosti od 200 €. Postoji mogućnost pronalaska i vraćanja robe, ali takođe i mogućnost da je zauvijek nestala. Ukoliko je ovo drugo u pitanju, nastaje rashod za butik „MAK“. Dakle, ako pretpostavimo da sve do početka 2015. godine nije objektivno sigurno da je roba iz butika zauvijek nestala, to bi knjigovođa koji vodi poslovne knjige butika „MAK“ trebao da prizna (evidentira) rashod u 2014. godini, jer je moguće da je nastao (ali nije sigurno!).

ZAKLJUČAK:

*Načelo opreznosti ZAHTIJEVA priznanje rashoda u 2014. godini u kojoj je nastanak rashoda postao razumno **moguć**, a ne u 2015. godini u kojoj je rashod razumno **siguran**.*

* * *

Na kraju, izložena problematika računovodstvenih načela (principa) se može elaborirati i s više drugih, različitih aspekata. U tom smislu, izostala su razmatranja o njihovom razvoju, klasifikaciji, sadržini, savremenom aspektu, pa čak i detaljnija pojašnjavanja istih. Ipak, njihovo izvorište su polazna računovodstvena načela, a u pogledu klasifikacije računovodstvenih načela, u literaturi se srijeću podjele i različite vrste ovih načela, kao što su načelo urednog knjigovodstva, načela urednog bilansiranja, organizacije računovodstva, planiranja, kontrole, investiranja i sl. Svakako, računovodstvena načela su odigrala važnu ulogu u koncipiranju MRS, a selektirani nivo učinjenih razmatranja opredijeljen je važnošću njihovog razumijevanja za dalja proučavanja u okviru naslovom zadate problematike i problematike osnova računovodstva uopšte.

Dakle, da bi se bolje razumjela, računovodstvena načela dalje se razrađuju kroz računovodstvenu regulativu.

2. RAČUNOVODSTVENA REGULATIVA

Računovodstvena regulativa vremenom je sve više dobijala na značaju. Nastajala je i razvijala se uglavnom po zahtjevima širenja prostora privređivanja – globalizacijom tržišta i internacionalizacijom biznisa. Funkcionisanje RIS-a i računovodstvene funkcije svakog konkretnog preduzeća bitno je uslovljeno ukupnom važećom računovodstvenom regulativom.

Računovodstvenom regulativom nastoji se saobraziti i harmonizovati više važnih računovodstvenih područja od nivoa preduzeća, djelatnosti, grana, grupacija, do nacionalnih ekonomija i šire, do međunarodnih računovodstvenih rješenja u okviru različitih grupacija zemalja, pa i u svjetskim razmjerama. Predmet ili područje računovodstvene regulative je jako širok, ali su s aspekta organizacije računovodstva najvažnija područja vođenja poslovnih knjiga i računovodstveno izvještavanje, odnosno način sastavljanja računovodstvenih izvještaja.

U tom smislu, može se smatrati da je *osnovna ideja* i *cilj* da se postigne što veća računovodstvena jednoobraznost i svodnost, kako bi se dobijali vjerodostojni računovodstveni iskazi o finansijskom položaju – snazi preduzeća i o njegovom rentabilitetu, odnosno zarađivačkoj sposobnosti. Veoma su brojni i različiti oblici računovodstvene regulative, koji se mogu klasifikovati na različite načine. Uobičajeno je da se, s obzirom na porijeklo i domet obaveznosti, savremena računovodstvena regulativa grupiše u sljedeće tri homogene skupine:

1. profesionalna računovodstvena regulativa,
2. zakonska računovodstvena regulativa, i
3. interna računovodstvena regulativa.

2.1. PROFESIONALNA RAČUNOVODSTVENA REGULATIVA

Profesionalna računovodstvena regulativa može se sistematizovati na različite načine. Nešto globalniji pristup, uz uvažavanje nacionalnog i međunarodnog aspekta sugerije podjelu na:

- *Međunarodne računovodstvene standarde (MRS/MSFI), i*
- *Etički kodeks za profesionalne računovođe.*

2.1.1. Međunarodni računovodstveni standardi¹³

Zadatak standardizacije u oblasti računovodstvenog izvještavanja je da obezbijedi podatke i informacije za uporedne analize i nesmetano poslovno komuniciranje. Standardizacija forme računovodstvenog (finansijskog) izvještavanja u međunarodnim razmjerama inicirala je prije pola vijeka osnivanje međunarodnih računovodstvenih asocijacija.

U Londonu 1973. godine, šesnaest nacionalnih profesionalnih asocijacija osnovalo je Komitet za međunarodne računovodstvene standarde (International Accounting Standards Committee¹⁴), čiji je osnovni zadatak bio da se utvrde računovodstvene norme koje su prihvatljive u zemljama koje su inicirale navedeno. Nakon toga, 1977. god. IASC je pristupio Međunarodnoj federaciji računovođa (International Federation of Accountants)¹⁵, koja je kao svoj glavni cilj proklamovala razvoj i unapređenje profesije putem harmonizacije standarda, kako bi se po osnovu toga obezbijedile računovodstvene usluge jednakog kvaliteta.

Harmonizacija finansijskog izvještavanja zasnovana je na potrebi odnosno obavezi preduzeća koja posluju širom svijeta da svoje finansijske izvještaje pripremaju i prezentuju za eksterne korisnike. Iako ti finansijski iskazi mogu izgledati slično od zemlje do zemlje, postoje razlike koje su izazvane raznovršnošću društvenih, ekonomskih i pravnih okolnosti i zbog toga što različite zemlje imaju u vidu različite potrebe brojnih korisnika finansijskih izvještaja.

Globalizacija privređivanja uslovlila je da MRS postanu neminovnost. Pitanja koja dobijaju na značaju su pitanja usaglašenosti nacionalnih i MRS, zatim odnos Zakonske računovodstvene regulative i MRS, kao i odnos interne računovodstvene regulative, Zakona i MRS-a.

IACS se obavezao da ove razlike suzi tražeći harmonizaciju regulacije, računovodstvenih standarda i postupak koji se odnosi na pripremu i prikazivanje finansijskog izvještaja. Opšte prihvaćen stav je da harmonizacija može najbolje da se odvija usmjeravanjem na finansijske izvještaje koji se pripremaju za potrebe obezbjeđivanja informacija za različite, posebno eksterne korisnike.

Odbor za MRS postiže svoje ciljeve razvijanjem i objavljivanjem Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja i promocijom upotrebe ovih standarda u finansijskim izvještajima i drugima oblicima finansijskog izvještavanja namijenjenih opštoj upotrebi. Drugi oblici finansijskog izvještavanja sadrže informacije koje su obezbijeđene izvan finansijskog izvještaja, koje pomažu u tumačenju niza finansijskih izvještaja ili povećavaju sposobnost korisnika da donose efikasne ekonomske odluke.

Standardi uopšte se mogu shvatiti kao:

- **ozvaničeno mjerilo neke kategorije,**
- **normala u datim uslovima,**

¹³ U daljem tekstu MRS. Napomena: **Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja** – termin „Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja“ obuhvata Standarde koje je usvojio Odbor za Međunarodne računovodstvene standarde i Tumačenja koja je usvojio Komitet za tumačenja međunarodnog finansijskog izvještavanja /IFRIC/, i to:

- ✓ Međunarodne računovodstvene standarde (29 Standarda) – napomena: Odbor Komiteta za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) je Standarde donosio pod nazivom „Međunarodni računovodstveni standardi“,
- ✓ Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (8 Standarda) – napomena: Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB) Standarde donosi pod nazivom „Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja“, i
- ✓ Tumačenja koja daje Komitet za tumačenja međunarodnog finansijskog izvještavanja /IFRIC/¹³ (24 Tumačenja).

Odbor za Međunarodne računovodstvene standarde (u daljem tekstu: Odbor) po važnosti ne rangira Standarde iznad Tumačenja. Ona su po statusu iste važnosti kao i Standardi (preuzeto s: <http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/MRS/Međunarodni%20računovodstveni%20standard%20i%20Prezentacija%20finansijskih%20izvještaja.pdf> (11.04.2014. godine)).

¹⁴ U daljem tekstu IASC.

¹⁵ U daljem tekstu IFAC.

- teorijsko zaleđe i iskustvo prakse.

Za standarde iz oblasti računovodstva možemo reći da su norme ponašanja i postupanja u profesionalnom radu i da je njihova osnovna svrha i smisao unapređenje struke kroz unapređenje kvaliteta usluga i računovodstvenih informacija, odnosno da je njihov cilj olakšano i što pouzdanije računovodstveno informisanje.

ZAKLJUČAK:
MRS/MSFI imaju za cilj stvaranja jedinstvenog globalnog tržišta finansijskog izvještavanja u cilju što boljeg protoka kapitala. U tom smislu, nastoje da harmonizuju sve nacionalne razlike¹⁶ koje se mogu javiti prilikom priznavanja određenih računovodstvenih kategorija¹⁷.

MRS su nastajali počev od MRS-1 – Presentacija računovodstvenih izvještaja do MRS 41 – Poljoprivreda, pri čemu su trenutno aktivna 31 MRS.¹⁸ Dakle, MRS se vremenom usavršavaju i zamjenjuju, uz uvođenje novih. Pored aktivnih MRS, na početku je dat *Okvir za pripremanje i prezentaciju računovodstvenih izvještaja* kojim se, između ostalog, uređuju kvalitet, elementi, priznavanje i odmjeravanje elemenata finansijskih izvještaja. Nema sumnje da su svi aktivni MRS važni za različite segmente računovodstva preduzeća¹⁹. Međutim, ovdje se daje samo sažet prikaz MRS 1.

MRS 1 – PRIKAZIVANJE FINANSIJSKIH ISKAZA²⁰

MRS 1 je odobren od strane *Odbora za Međunarodne računovodstvene standarde* (IASB) u septembru 2007. godine, postavši primjenjiv na finansijske iskaze koji pokrivaju periode koji započinju na dan 01. 01. 2009. godine ili kasnije. *Standard* zamjenjuje i ukida *MRS 1 Prikazivanje finansijskih iskaza* iz 2003. godine (koji je bio revidiran 2005. godine). Po osnovu stupanja na snagu Standarda izmijenjeno je 5 MSFI, 23 MRS i 10 Tumačenja – pri čemu su izmjene uglavnom terminološke prirode.

MRS 1 daje suštinske smjernice o formi finansijskih izvještaja, odnosno njime se definišu: osnova za prikazivanje finansijskih izvještaja i minimalni zahtjevi u pogledu strukture finansijskih izvještaja.

Cilj je obezbjeđivanje njihove uporedivosti kako s finansijskim iskazima tog privrednog subjekta iz prethodnih perioda, tako i s finansijskim iskazima ostalih privrednih subjekata (s čijim finansijskim iskazima ima logike i potrebe porediti ih).

Da bi postigao ovaj cilj, *MRS 1*:

- postavlja globalne zahtjeve u vezi s prikazivanjem finansijskih iskaza,
- daje smjernice u vezi s njihovom strukturom, i
- postavlja minimalne zahtjeve u vezi sa sadržajem finansijskih iskaza²¹.

Finansijski iskazi predstavljaju struktuirani finansijski prikaz finansijskog položaja preduzeća i poslovnih promjena koje su nastale. Prema tome, **svrha**, odnosno **cilj** finansijskih iskaza (*purpose of financial statements*) je da korisnicima pruže informacije o:

¹⁶ Ekonomija svake zemlje je specifična sama po sebi, pa je u tom dijelu veoma teško obezbijediti punu primjenu standarda. U tome bi trebalo da pomogne nacionalna regulativa određene zemlje.

¹⁷ Bitno je napomenuti da MRS/MSFI ne ukidaju nacionalnu regulativu, već nastoje da navedenu regulativu usklade s međunarodnom regulativom. Primjera radi, u Hrvatskoj i Sloveniji postoje nacionalni računovodstveni standardi koji imaju primat u odnosu na primjenu MRS/MSFI u oblastima koje regulišu. U Crnoj Gori s aspekta nacionalnih standarda postoji samo jedan standard edukacije – CORS1.

¹⁸ O MRS detaljnije vidjeti u objavljenim izmjenama i dopunama MRS/MSFI (01. 01. 2009.) od SRRS, ISRCG i SRRRS. Ističemo npr. da MRS 15 ne postoji, da su mnogi MRS do sada revidirani, a neki i zamijenjeni, kao i da su se javili i MSFI (trenutno aktivno 8, dok je planirano uvođenje MSFI 9).

¹⁹ Međutim, za finansijsko računovodstvo, posebno za finansijsko izvještavanje, od posebne važnosti je 18 MRS, i to: MRS 1, 2, 7, 8, 12, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 32, 34, 36, 37, 38 i 40, koji zaslužuju pažnju jako sažetog predstavljanja, a koje je dato u Prilogu br. 2.

²⁰ Detaljnije o MRS1 govori se u okviru Glave XVI.

²¹ SRRS objavljeni standardi 01. 01. 2009 – MRS 1.

1. *finansijskoj situaciji poslovnog subjekta*, što se iskazuje kroz bilans stanja i kroz izvještaj o promjenama na kapitalu,
2. *uspješnost poslovanja*, koja se iskazuje kroz bilans uspjeha, kao i kroz izvještaj o promjenama na kapitalu,
3. *gotovinskim tokovima* poslovnog subjekta u periodu izvještavanja, što se iskazuje kroz izvještaj o tokovima gotovine.

Odgovornost za računovodstvene izvještaje (*Responsibility for financial statements*), njihovo sačinjavanje i prezentaciju ima *upravni odbor* ili *drugo upravljačko tijelo*. Ovim se ne umanjuje odgovornost profesionalnog računovođe²².

Za svaku komponentu iz seta finansijskih iskaza opšte namjene u nastavku MRS 1 dat je minimum pozicija koje treba da sadrže, čime se obezbjeđuje međunarodna uniformnost finansijskog izvještavanja, pri čemu se svaka značajna pozicija prikazuje kao posebna stavka u finansijskim izvještajima, dok se manje značajne stavke grupišu (agregiraju) s drugim stavkama sličnih karakteristika.

U Crnoj Gori izgled i detaljna sadržina obrazaca finansijskih iskaza, sem *napomena*, propisani su podzakonskim aktima. Stoga su odredbe *Standarda* u vezi sa strukturom i minimalnim sadržajem finansijskih iskaza, sem *napomena*, primarno interesantne odgovornima u nadležnim državnim institucijama. Za privredne subjekte najinteresantniji i najprimjenjiviji su djelovi *Standarda* koji regulišu:

- opšti pristup prikazivanju finansijskih iskaza,
- klasifikovanje stavki (pozicija) na dugoročne i kratkoročne, i
- strukturu i sadržinu *napomena*²³.

Inače, finansijski iskazi opšte namjene sastavljaju se najmanje jednom godišnje²⁴.

2.1.1.1. Direktive Evropske unije²⁵

Polazeći od težnje Crne Gore da bude punopravna članica EU, dajemo osvrt na regulaciju finansijskog izvještavanja u zemljama članicama EU. Kako je cilj EU stvaranje jedinstvenog evropskog tržišta kojim bi se omogućio nesmetan protok kapitala, ljudi, informacija, predmeta rada i sl., to je u kontekstu uspješne realizacije navedenog EU postavila kriterijume koje sve postojeće i buduće zemlje članice treba da ispune. Navedeni kriterijumi predstavljaju središte pravne regulative i nose naziv komunitarni akti (*Acquis communautaire*)²⁶. Regulative EU koje su od posebne važnosti s aspekta računovodstva, odnosno finansijskog izvještavanja su date u formi Direktiva²⁷, i to:

- a) **Prve direktive** (*First Council Directive 68/151/EEC*), koja je donijeta 1968. godine i koja uređuje oblast kompanijskog prava. Ističemo da se crnogorski Zakon o privrednim društvima bazira na navedenoj Direktivi.
- b) **Četvrte direktive** (*Fourth Council Directive 78/660/EEC*), prvi put donijete 1978. godine, dok je konačna verzija postavljena 2004. godine. Za nas je posebno značajna upravo navedena Direktiva, budući da se bavi harmonizacijom u dijelu prezentacije i

²² O tome što sve čini set finansijskih iskaza opšte namjene više riječi bilo je u okviru tačke 4.3. I dijela udžbenika.

²³ SRRS objavljeni standardi 01. 01. 2009. – MRS 1.

²⁴ Detaljnije o navedenom će se govoriti u dijelu XII – Prezentacija i sastavljanje finansijskih izvještaja preduzeća – MRS1.

²⁵ Napominjemo da je navedena tačka značajnim dijelom preuzeta iz magistarskog rada kolegice Demirović Selme, koji je 2011. godine uspješno odbranjen na Ekonomskom fakultetu u Podgorici. Detaljnije o svemu navedenom: Demirović, S., „Kvalitet finansijskih izvještaja u funkciji razvoja tržišta kapitala Crne Gore“, Magistarski rad, Ekonomski fakultet u Podgorici, 2011. godine.

²⁶ *Acquis communautaire* je podijeljen u 35 poglavlja, od kojih je za računovodstvo i reviziju najznačajnije poglavlje koje se bavi privrednim zakonodavstvom (*Company Law*). Detaljnije vidjeti: Andrić M., Krsmanović B., Jakšić D.: *Revizija, teorija i praksa*, Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet Subotica, Subotica, 2009, str. 32.

²⁷ Sam pojam Direktive znači da su u pitanju obavezujući akti za zemlje članice u pogledu cilja koji treba postići.

sadržaja finansijskih iskaza, uspostavljanjem opštih principa za procjenjivanje bilansnih pozicija kao i objelodanjivanjem finansijskih iskaza. Direktiva ističe da je pri vrednovanju pozicija neophodno primijeniti načelo istorijskog troška, dok prezentacija finansijskih iskaza mora biti fer i istinita. S obzirom na veliku ekspanziju koju je doživjelo tržište kapitala, IV Direktiva je modificirana, tako da su se izmjene ticala toga da: a) se finansijski instrumenti vrednuju po fer vrijednosti (sadašnjoj vrijednosti); b) se u okviru godišnjeg izvještaja zahtijeva detaljan prikaz finansijskih i nefinansijskih pokazatelja; c) su izmijenjeni kriterijumi za određivanje veličine kompanije²⁸.

- c) **Sedme direktive** (Seventh Council Directive 83/349/EEC), koja u fokusu ima konsolidovane finansijske iskaze a usvojena je 1983. godine. Direktiva sadrži pravila i formu prikazivanja konsolidovanih finansijskih izvještaja, pravila za obavljanje revizije konsolidovanih finansijskih izvještaja i njihovo publikovanje. Cilj je da se finansijski i prinosni položaj preduzeća koja su dio neke konsolidovane cijeline prikaže na fer i objektivan način.
- d) **Osme direktive** (Eighth Council Directive 84/253/EEC), koja je usvojena 1984. godine a fokusira se na pravila koja se odnose na obaveznu reviziju godišnjih i konsolidovanih finansijskih izvještaja. Značajno je modificirana 2006. godine, pri čemu su navedene izmjene najvećim dijelom podstaknute željom da se izvrši što veća harmonizacija revizije u svim zemljama članicama EU, budući da se postojećim pravilima u okviru navedene Direktive to nije postiglo.

Bitno je naglasiti da je još uvijek otvoreno pitanje (ne)doprinošenja donijetih Direktiva harmonizaciji finansijskog izvještavanja u EU.

Kako je tržište kapitala doživljavalo ekspanziju, kotirajuće kompanije su sastavljale i vršile prezentaciju finansijskih iskaza po MRS/MSFI u cilju nesmetanog protoka kapitala u oblasti finansijskog izvještavanja. EU je harmonizaciju finansijskog izvještavanja nastavila usvajajući strategiju „Harmonizacija računovodstva: Nova strategija međunarodne harmonizacije“²⁹, 1995. godine. Evropska Komisija je 2000. godine usvojila novu strategiju finansijskog izvještavanja pod nazivom „Strategija finansijskog izvještavanja – budući pravci“³⁰, sa zahtjevom da sve kompanije koje su učesnice regulatornog tržišta kapitala sastavljaju svoje finansijske izvještaje u skladu s MRS i MSFI. U martu 2002. godine, Evropski parlament i Vijeće prihvatili su predloženu strategiju kroz usvajanje Uredbe 1606/2002 kojom se uređuje primjena MRS/MSFI i nalaže svim kompanijama u zemljama članicama EU, a koje se kotiraju na berzama, da primjenjuju MSFI u izradi finansijskih izvještaja počev od 01. 01. 2005. godine. Uporedo su donijete i neke druge direktive i uredbe kao dopune postojećim. Da bi standard bio odobren, prvo je neophodno da bude prihvaćen od strane Računovodstvenog regulatornog komiteta³¹, koji obuhvata predstavnike zemalja članica i savjetnike (računovodstvene eksperte) koji čine Savjetodavni organ Evropskog finansijskog izvještavanja³². Kao rezultat toga, MSFI koji se primjenjuju u EU mogu se razlikovati od standarda koji se primjenjuje u drugim zemljama.

²⁸ Komisija za hartije od vrijednosti: op. cit., str. 213.

²⁹ Accounting Harmonization: A new strategy vis-a-vis international harmonisation.

³⁰ EU financial reporting strategy: the way forward.

³¹ Accounting Regulatory Committee.

³² European Financial Reporting Advisory Group.

U tom smislu, u nastavku dajemo tabelu koja se odnosi na finansijsko izvještavanje u EU od 2005. godine.

Vrste finansijskih izvještaja	Vrste kompanija	
	Kompanije čijim se akcijama trguje u EU	Kompanije čijim se akcijama ne trguje u EU
Osnovni finansijski izvještaji	IV Direktiva	IV Direktiva
Konsolidovani finansijski izvještaji	MRS/MSFI	VII Direktiva

Tabela br. 9: Finansijsko izvještavanje u EU od 2005. godine³³

Treba istaći da su se, recimo 2001. godine u zemljama EU za domaće kompanije u najvećoj mjeri koristili nacionalni standardi koji su u određenoj mjeri bili bazirani na MRS, uz izuzetak Njemačke, koja je do tada u najvećoj mjeri primjenjivala MRS. Na osnovu urađene strategije i njenog stupanja na snagu, načinjen je ključan korak u pogledu harmonizacije finansijskog izvještavanja u EU.

Istovremeno s procesom usvajanja MRS, odnosno MSFI, teži se i usaglašavju MRS s GAAP³⁴ koji predstavljaju Opšteprihvaćene računovodstvene standarde u SAD-u. Posljednje izmjene standarda posebno su usmjerene na usklađivanje ove dvije grupe standarda. Od 2000. godine započinje saradnja i približavanje FASB³⁵-a i IASB-a, te se 2002. godine potpisuje „Memorandum o sporazumijevanju“³⁶ čime započinje proces usvajanja MSFI i čime se i stvarno teži globalizaciji računovodstvenog procesa, kako u suštinskom, tako i u formalnom smislu³⁷.

* * *

Na plenarnoj sjednici Evropskog parlamenta, 12. 06. 2013. godine, većinom glasova je usvojena nova Direktiva o godišnjim finansijskim izvještajima, konsolidovanim finansijskim iskazima i povezanim izvještajima određenih tipova preduzeća (Direktiva 2013/34/EU). Direktiva je objavljena u službenom listu EU (The Official Journal of the European Union – OJ) od 29. 06. 2013. godine, a stupila je na snagu dvadesetog dana od dana objavljivanja.

Zemljama članicama dat je rok od dvije godine da svoje propise usklade sa zahtjevima ove Direktive. Nova Direktiva zamjenjuje IV Direktivu 78/660 EEZ i VII Direktivu 83/349 EEZ. Te dvije direktive sadržavale su kompletan set pravila za pripremu i sadržaj propisanih finansijskih izvještaja, jedna za pojedinačne (IV Direktiva), a druga za konsolidovane finansijske iskaze (VII Direktiva). Tokom 2010. izrađen je nacrt izmjena i dopuna IV i VII direktive. U oktobru 2011. godine, objavljen je predlog izmjena koji je morao proći usklađivanje u Vijeću ministara EU i usvajanje u Parlamentu EU, što se u junu ove godine i

³³ Preuzeto od: Izvor: Komisija za hartije od vrijednosti: Unapređenje korporativnog upravljanja u Crnoj Gori, Podgorica, 2009, str. 158.

³⁴ Generally Accepted Accounting Principles.

³⁵ Financial Accounting Standard Boards: <http://www.fasb.org/home> (12.03.2015. godine). Američko tijelo za donošenje standarda finansijskog izvještavanja privatnog sektora koje je formirano 1973. godine. Pandan FASB-u je IASB kao tijelo IFAC-a koje donosi MRS odnosno MSFI.

³⁶ The Norwalk Agreement.

³⁷ Preuzeto od: Demirović, S., opus cit., str. 58.

desilo, pri čemu nova Direktiva 2013/34/ EU zamjenjuje IV i VII direktivu tako da u stvari spaja te dvije direktive³⁸.

Navedeno zapravo znači da će i u Crnoj Gori Zakon o računovodstvu i reviziji morati da se uskladi s novodonijetom direktivom, tako da su to samo neke od aktivnosti koje se mogu očekivati u narednom periodu.

2.1.2. Etički kodeks

IFAC-ov etički kodeks za profesionalne računovođe izraz je procesa regulacije i samoregulacije u okviru računovodstvene profesije.

Etički kodeks predstavlja skup pravila, odnosno skup normi moralnog karaktera, koji reguliše ponašanje pripadnika određene profesije. Profesionalne računovođe danas pružaju veliki broj različitih usluga što podrazumijeva visoku odgovornost profesije prema javnosti i što je u krajnjoj liniji dovelo do stvaranja etičkog kodeksa.

IFAC je usvojio Etički kodeks za profesionalne računovođe, s težnjom da u tekućim procesima globalizacije i harmonizacije na svjetskom nivou, oni primjenjuju ista pravila ponašanja.

Vršenje profesionalnih usluga u etičkom smislu podrazumijeva posvećenost javnom interesu i apsolutno poštovanje osnovnih moralnih principa uz ostvarenje postavljenih ciljeva računovodstvene profesije. Etički kodeks ima funkciju podsticanja na znanje, prosuđivanje, razmatranje pojedinačnog slučaja, sagledavanje profesionalnih teškoća i snalaženje u različitim situacijama. On razvija i profesionalne vrijednosti za svaku profesiju kao što su: čestitost, stručnost, obrazovanje, iskustvo, marljivost i strpljivost.

Kodeks sadrži tri dijela:

- **dio A** – koji se primjenjuje na sve računovođe, nosioce profesionalnih zvanja;
- **dio B** – koji se odnosi na računovođe u javnoj misiji, odnosno računovođe koji nude svoje usluge klijentima, i
- **dio C** – koji se odnosi na zaposlene profesionalne računovođe, odnosno one koji su zaposleni u raznim proizvodnim preduzećima, trgovini, javnom sektoru ili društvenim djelatnostima.

Kodeks prikazuje da su ciljevi računovodstvene profesije da funkcioniše prema najvišim profesionalnim standardima, dostigne najviši nivo izvođenja i uopšte udovolji već navedenim zahtjevima javnog interesa. Ti ciljevi zahtijevaju da se zadovolje sljedeće četiri osnovne potrebe:

- **povjerenje,**
- **profesionalizam,**
- **kvalitet usluga, i**
- **sigurnost.**

Da bi se postigli ciljevi računovodstvene profesije, profesionalne računovođe treba da se pridržavaju izvjesnog broja preduslova ili osnovnih principa, a to su:

- **integritet** (računovođa treba da bude iskren i pošten prilikom obavljanja usluga);
- **objektivnost** (računovođa treba da bude pravičan i ne smije podlijehati predrasudama ili pristrasnostima i sukobu interesa);
- **profesionalna osposobljenost i dužna pažnja** (računovođa treba da pruža usluge s dužnom pažnjom, kompetentnošću i marljivošću te ima obavezu da održava profesionalno znanje i sposobnost na potrebnom nivou);
- **povjerljivost** (računovođa treba da poštuje povjerljivost informacija do kojih je došao);

³⁸ Detaljnije pogledati:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF>
(godine)

(12.03.2015.

- **profesionalno ponašanje** (računovođa treba da djeluje u skladu s dobrom reputacijom profesije i da se uzdrži od bilo kakvog ponašanja koje može da diskredituje profesiju);
- **tehnički standardi** (računovođa treba da pruža usluge u skladu s važećim tehničkim i profesionalnim standardima)³⁹.

Kako je u fokusu pažnje IFAC-a obrazovanje, navedena organizacija veliku pažnju poklanja uvođenju i implementaciji aktivnosti u domenu Međunarodnih obrazovnih standarda. U tom smislu, u Crnoj Gori se primjenjuju dati standardi, ali se osim njih koristi i nacionalni obrazovni standard CORS1 – Crnogorski obrazovni računovodstveni standard 1. Ovim standardom uređuje se profesionalno osposobljavanje i sticanje profesionalnih zvanja i znanja za samostalno vođenje poslovnih knjiga i sastavljanje finansijskih izvještaja za preduzeća, banke, druge finansijske organizacije, druga pravna lica, ustanove i druge entitete koji vode poslovne knjige i sastavljaju finansijske izvještaje⁴⁰.

Na kraju ističemo da je Institut sertifikovanih računovođa CG novembra 2011. godine postao pridruženi član IFAC-a⁴¹, obavezavši se na taj način na poštovanje svih kriterijuma koju su postavljani djelokrugom rada ove računovodstvene organizacije.

2.2. ZAKONSKA RAČUNOVODSTVENA REGULATIVA

Pored MRS, računovodstvenih načela i Kodeksa profesionalne etike računovođa, koji imaju snagu obaveznosti, a utvrđuju ih IFAC i IASC, profesionalna računovodstvena organizacija, ukupnu obavezujuću računovodstvenu regulativu upotpunjuje i zakonska računovodstvena regulativa. *Zakonskom računovodstvenom regulativom* zakonodavac, odnosno odgovarajući državni organi, nastoje da strogo obavezujuće i što konkretnije urede ukupnost računovodstva svih preduzeća, primarno s ciljem uspostavljanja jednoobraznosti i unificiranosti određenih segmenata računovodstva, kao i zaštite vlastitih interesa u osnivanju i postojanju preduzeća, ne ignorišući pritom ni interese ostalih interesnih grupa i pojedinaca – stejkholdera.

Zakonodavac to svoje pravo u našim uslovima ostvaruje donošenjem odgovarajućih:

- zakona i
- podzakonskih akata.

Postoji više **zakona** kojima se na odgovarajući način reguliše materija iz ukupnosti računovodstva preduzeća. Zakoni iz ove oblasti su praktično pratili i uređivali promjene u privrednom i obračunskom sistemu naše zemlje, a oni su u poslijeratnom periodu bili autentični, specifični i značajno različiti od onih iz drugih zemalja. Aktuelna obavezujuća zakonska računovodstvena regulativa mogla bi se sistematizovati na sljedeći način:

- **Zakon o računovodstvu i reviziji**⁴² („Službeni list CG“, br. 32/11), kao osnovni pravni akt kojim se regulišu uslovi i način vođenja poslovnih knjiga, sastavljanja i prezentacija računovodstvenih iskaza (Iskaz o finansijskoj poziciji, Iskaz o ukupnom rezultatu, iskaz o novčanim tokovima, Iskaz o promjenama na kapitalu, Napomene...), kao i uslovi i način provođenja postupka i vršenja revizije finansijskih iskaza. Navedeni zakon se primjenjuje na pravna lica registrovana za obavljanje privredne i društvene djelatnosti te na djelove stranih društava, ali ne i na subjekte koji se finansiraju iz budžeta i vanbudžetskih

³⁹ Međunarodni standardi edukacije profesionalnih računovođa se daju u **Prilogu br. 3**.

⁴⁰ Detaljnije pogledati:

http://www.isrcg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=123 (11.03.2015 godine)

⁴¹ Detaljnije o ovome pogledati:

http://www.isrcg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=170:hitno-obavjetenje-lanstvo-u-ifac-u&catid=41:obavjetenja (15.03.2015. godine).

⁴² U daljem tekstu ZRR.

fondova. Njegova osnovna karakteristika je da se u značajnoj mjeri oslanja na već afirmisani anglo-američki sistem regulisanja u profesionalnoj računovodstvenoj regulativi – Računovodstvena načela i Računovodstvene standarde.

Pored ovih zakona u ovu grupu treba ubrojiti i više zakona iz oblasti ekonomsko-finansijske i poreske regulative.

U pogledu *podzakonskih akata* – uredbi, pravilnika i slično, koji se donose prije svega po osnovu ovlašćenja iz Zakona o računovodstvu od strane odgovarajućih ministarstava, najčešće od strane Ministarstva finansija, danas su na snazi osnovna podzakonska akta iz ove oblasti.

Gotovo da je suvišno naglašavati značaj i obaveznost u primjeni zakonske računovodstvene regulative. Poznavanje i uvažavanje zakonske računovodstvene regulative je osnovna pretpostavka u organizaciji računovodstvene funkcije svakog preduzeća. Realizacija velikog broja članova, na primjer Zakona o računovodstvu, uslovljena je adekvatnim organizacionim rješenjima u okviru računovodstvene funkcije preduzeća.

* * *

Realizacija strateškog cilja Crne Gore – pristupanja i sticanja punopravnog članstva u EU podrazumijeva ispunjenje određenih pretpostavki, gdje se u domenu računovodstva zahtijeva pokretanje, sprovođenje i realizacija procesa reformi kojim bi se postiglo poboljšanje i usaglašavanje normativne osnove finansijskog izvještavanja u CG s pravnom regulativom, odnosno normativnom osnovom finansijskog izvještavanja EU. U tom dijelu, jedan od glavnih razloga izmjene i dopune ZRR iz 2005. godine je njegova neusaglašenost s komunitarnim aktima⁴³ u dijelu koji se odnosi na pripremu menadžment izvještaja, polugodišnjeg izvještavanja za kotirane kompanije, elektronskog objavljivanja finansijskih izvještaja, odobravanja i registracije revizorskih društava, pripreme konsolidovanih finansijskih izvještaja i adekvatnog inspeksijskog nadzora. Nove izmjene i dopune date su u ZRR koji je usvojen 2008. godine i koji sadrži značajna poboljšanja u odnosu na prethodni, značajnim dijelom se oslanjajući na preporuke ROSC-ovog izvještaja. Crna Gora u cilju unapređenja kvaliteta finansijskog izvještavanja danas ima utemeljene pouzdanije osnove koje se sprovode posredstvom određenih zakona (Zakon o računovodstvu i reviziji⁴⁴, Zakon o privrednim društvima, zakoni iz oblasti ekonomsko-finansijske i poreske regulative i sl.), kao i podzakonskih akata (uredbe, pravilnici, i sl.).⁴⁵

Zakonski računovodstveni okvir CG još nije dostigao onaj stepen razvoja koji je prisutan u ekonomski razvijenim zemljama, pa se u nastojanju potpunog usaglašavanja s pravnim tekovinama EU (komunitarnim aktima) danas u Crnoj Gori posredstvom kontinuirane involviranosti svih nadležnih i odgovornih organa u tom procesu čine ozbiljni napori. U tom smislu, 2011. godine je donijet Zakon o izmjenama i dopunama ZRR⁴⁶, s namjerom otklanjanja nedostataka postojećeg, posebno u dijelu koji se tiče nadležne institucije (organa) kojoj se dostavljaju finansijski iskazi, roka dostavljanja i sl. Zapravo, zbog uočenih nedostataka finansijskog izvještavanja, posebno u dijelu njegove transparentnosti, predlog Zakona o izmjenama i dopunama ZRR u članu 3, tačka (2) ističe da su „Pravna lica dužna da dostavljaju finansijske izvještaje u papirnoj i elektronskoj formi Poreskoj upravi najkasnije do 31. marta tekuće, za prethodnu godinu“ te da se (4) Bilans stanja i bilans

⁴³ Da bi bilo koja zainteresovana zemlja, pa i Crna Gora, stekla uslov da pristupi EU, neophodno je da postoji usaglašenost nacionalnih zakona sa komunitarnim aktima (*Acquis communautaire*), koji zapravo predstavljaju sintezu svih evropskih zakona, i koji se sastoje od 35 poglavlja, pri čemu je u domenu računovodstva i revizije od posebne važnosti poglavlje iz oblasti korporativnog zakonodavstva.

⁴⁴ U cilju stvaranja jedinstvenog „tržišta finansijskog izvještavanja“, a s težnjom da se bude dio istog, Crna Gora je u ZRR iz 2002. godine usvojila MRS (napomena: prvi put su na naš jezik prevedeni i objavljeni 1998. godine), dok je njihova primjena započeta usvojenim ZRR iz 2005. godine. Napominjemo međutim da ZRR iz 2002. godine nije obuhvatao zahtjeve koje obrađuju pitanje izvještaja za menadžment, kao ni zahtjeve o odobrenju i registraciji revizorskih društava i druge veoma bitne opcije pravnih tekovina EU, odnosno postojala je veoma velika neusaglašenost sa Direktivama EU (IV, VII i VIII).

⁴⁵ Pogledati sajt Ministarstva finansija (www.mf.gov.me). Navedene uredbe donose se na osnovu temeljnih zakona računovodstvene regulative od strane nadležnih ministarstava (Ministarstva finansija).

⁴⁶ Pogledati: <http://www.mf.gov.me/organizacija/racunovodstvo-i-revizija/101696/Saopstenje-Pocela-javna-rasprava-povodom-predloga-Zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-racunovodstvu-i-reviziji.html>. Navedeni predlog usvojen je na Skupštini RCG sredinom 2011. godine. (05.05.2011.godine)

uspjeha objavljuju na internet stranici Poreske uprave. Dakle, ne samo da je promijenjen organ kome se dostavljaju finansijski iskazi i koji ih na objavljuje na svojoj veb stranici (prema ZRR iz 2008. godine CRPS, član 6), nego je i produžen rok za njihovo dostavljanje (prema ZRR iz 2008. godine 28. februar tekuće za prethodnu godinu, član 6).

Međutim, ovaj Zakon nije donio novitete po pitanju usaglašavanja pragova za razvrstavanje pravnih lica na mala, srednja i velika s takvim pragovima u zemljama EU. Takođe, Zakon je izazvao zabunu po pitanju broja i prava osnivača koji su neophodni za osnivanje društava za reviziju. Zbog toga, postoje opravdane kritike od profesionalnih tijela i stručne javnosti, koje će se otkloniti donošenjem novog Zakona⁴⁷ (očekuje se da će se novousvojenom direktivom EU otkloniti navedeni nedostaci).

Trenutno je u domenu zakonskog računovodstvenog okvira u Crnoj Gori aktuelno pitanje koje se tiče rasprave, odnosno donošenja novih zakonskih rješenja, a novine u odnosu na prethodni se odnose na podnijeta dva zakona: Zakon o računovodstvu i Zakon o reviziji.

Namjera ovih izmjena između ostalog ima za cilj povećanje kredibiliteta i vjerodostojnosti kvaliteta finansijskih izvještaja, što je moguće postići kreiranjem čvrstog i pouzdanog regulatornog i institucionalnog računovodstvenog okvira kao i izmjenama postojećih računovodstvenih, revizorskih i poslovnih kulturnih navika. Važnu ulogu u cijelom procesu računovodstvene i revizorske reforme ima profesionalno tijelo – **Institut sertifikovanih računovođa**, koji funkcioniše na teritoriji Crne Gore i kome je povjeren zadatak usavršavanja i kontinuirane profesionalne edukacije. Aktivnosti Instituta u oblasti unapređenja računovodstvene i revizorske prakse i implementacije *Strategije i akcionog plana za unapređenje finansijskog izvještavanja u Crnoj Gori* usmjerene su na sticanje profesionalnih zvanja, usavršavanje i kontinuiranu profesionalnu edukaciju, upućivanje na nove dopune MRS/MSFI, razmatranje predloga Pravilnika novog kontnog okvira kao značajnog podzakonskog akta u oblasti zakonske računovodstvene regulative (koji je i usvojen krajem 2010. godine i koji je usklađen s dopunama i izmjenama MRS iz 2008. i 2009. godine) i obrazaca za finansijsko izvještavanje pravnih lica i sl⁴⁸.

Na kraju ističemo da se Crna Gora nalazi u fazi pregovora za dobijanje članstva u EU i u okviru poglavlja broj 6 – Privredno pravo, računovodstvo i revizija. Cilj navedenog pregovaračkog poglavlja jeste da se izvrši usklađivanje direktiva EU s nacionalnim Zakonom o računovodstvu i reviziji. Do sada je radna grupa nekoliko puta učestvovala na eksplanatornom i bilateralnom skriningu. Ono što je za računovodstvenu profesiju bitno je da je finansijsko izvještavanje usklađeno s MSFI, dok će se u narednim fazama razgovora razmotriti da li će se biti nekih malih dopuna u odnosu na zahtjeve EU.

2.3. INTERNA RAČUNOVODSTVENA REGULATIVA

Za razliku od profesionalne računovodstvene regulative koja se realizuje od strane profesionalnih nacionalnih organizacija računovođa i revizora, te zakonske računovodstvene regulative koju sprovodi zakonodavac – država, internu računovodstvenu regulativu uspostavlja svako konkretno preduzeće. Riječ je o različitim internim opštim aktima – obično pravilnicima i odlukama koje donose nadležni organi, a prema odgovarajućoj statutarnoj proceduri konkretnog preduzeća. Dakle, statutom preduzeća se prilikom definisanja nadležnosti organa upravljanja i rukovođenja (poslovođenja) predviđa i nadležnost određenih (imenovanih) organa u pogledu uređivanja i obavezujućeg regulisanja ukupnosti rada računovodstvene funkcije konkretnog preduzeća.

Najveće suštinsko učešće i odgovornost u koncipiranju interne računovodstvene regulative treba upravo da imaju zaposlene profesionalne računovođe – organizatori. Razlog za to je što oni treba da dobro poznaju profesionalnu i zakonsku računovodstvenu regulativu i da odredbe i rješenja iz njih adekvatno i najuspješnije konkretizuju u internoj računovodstvenoj regulativi – raznim pravilnicima i odlukama, u realnim uslovima postojanja

⁴⁷ Očekuje se da će se novousvojenom direktivom EU otkloniti gore navedeni nedostaci.

⁴⁸ Preuzeto: Interna dokumenta Ministarstva finansija, Informacije za članove savjeta za računovodstvo i reviziju o realizovanim aktivnostima u periodu od septembra 2009. do februara 2010. godine.

konkretnog preduzeća. Internu računovodstvenu regulativu treba razumjeti i postaviti tako da, s jedne strane, obezbijedi adekvatnu primjenu eksternih zakonskih i profesionalnih zahtjeva, a s druge strane, što je još važnije, da omogući uspješno uspostavljanje i funkcionisanje računovodstva preduzeća u kontekstu realizacije njegovih ekonomskih ciljeva i interesa prije svega internih stejkholdera u njemu – vlasnika, menadžera i izvršilaca. Razumljivo, interna računovodstvena regulativa nije jedini pravnoobavezujući instrumentarijum u usklađivanju pluralizma interesa između njih, ali je svakako njena kontrolno-informaciona uloga nezamjenjiva.

Brojna su opšta akta kojima se uspostavlja ukupna interna računovodstvena regulativa. Njihov broj i obim uslovljeni su različitim razlozima, ali prije svega obavezama koje proizilaze iz zakonske i profesionalne regulative, posebno iz Zakona o računovodstvu i reviziji, ali i brojnih podzakonskih akata.

Najčešće internu računovodstvenu regulativu konstituišu sljedeći pravilnici, odluke i drugi oblici:

- Pravilnik o računovodstvu (knjigovodstvu), kao najviši interni opšti pravni akt kojim se regulišu pitanja vođenja poslovnih knjiga i računovodstvenog izvještavanja,
- Pravilnik o internoj kontroli,
- Analitički kontni plan,
- Pravilnik o otpisu (amortizaciji) i rashodovanju osnovnih sredstava,
- Pravilnik o izdavanju, cirkulaciji, kompletiranju, pritanju, kontroli, knjiženju, odlaganju i čuvanju knjigovodstvene dokumentacije i računovodstvenih izvještaja,
- Pravilnik o zaradama, honorarima i drugim naknadama,
- Pravilnik o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma (lista sumnjivih transakcija i njihovih indikatora),
- Pravilnik o popisu (inventarisanju),
- Pravilnik o finansijskom poslovanju,
- Odluka o blagajničkom maksimumu, i drugo.

Koncipiranje navedenih akata podrazumijeva odgovoran, stručan i kreativan prilaz u ovim aktivnostima, koje mogu biti obavljene od strane računovodstvenog kadra u okviru samog preduzeća ili uz pomoć eksperata izvan preduzeća. Svakako je najlošije rješenje, koje se nerijetko srijeće u praksi naših naročito manjih preduzeća, nekritičko i neprilagođeno preuzimanje „tuđih“ ili „gotovih“ pravilnika i rješenja. Opreznost treba da je prisutna i pri povjeravanju ovih poslova specijalizovanim agencijama i institucijama koje često ne sagledaju i ne uvažavaju dovoljno specifičnosti svakog konkretnog preduzeća.

Konačno, profesionalna, zakonska i interna računovodstvena regulativa konstituiše ukupnu obavezujuću računovodstvenu regulativu u konkretnom prostoru i vremenu. Zadaci računovođa i njihova uloga u njenom konstituisanju mogu biti različiti, na različitim nivoima i po različitim oblastima i pitanjima računovodstva. Međutim, računovođe – računovodstvena služba preduzeća treba istovremeno i podjednako respektuje usvojenu i profesionalnu i zakonsku i internu računovodstvenu regulativu u obavljanju svih poslova i zadataka iz domena aktivnosti računovodstvene funkcije preduzeća.

PITANJA ZA PROVJERU ZNANJA

1. Što su računovodstvena načela?
2. Zašto je bitno poštovati računovodstvena načela?
3. Navedite četiri osnovne bilansne promjene.
4. Pojasnite na koji način nastanak rashoda ili prihoda može uticati na Iskaz o finansijskoj poziciji /Bilans stanja/.
5. U čemu se ogleda suština načela poslovne jedinice?
6. Navedite prednosti i nedostatke primjene načela istorijskog troška.
7. Što leži u osnovi ideje načela kontinuiteta poslovanja?
8. Pojasnite princip impariteta kod rashoda. Zašto je to bitno?
9. Pojasnite princip fakturisane realizacije kod priznavanja prihoda.
10. Na koji način se u knjigovodstvu rješava „problem“ heterogenosti imovine?
11. Da li je u računovodstvu s aspekta obračuna rezultata poslovanja relevantnije uzeti tokove rentabiliteta ili novčane tokove? Pojasnite zašto?
12. Zašto je bitno obračunavati periodični finansijski rezultat preduzeća?
13. Što je totalni rezultat preduzeća i kada se obračunava?
14. U cilju realnog obračuna rezultata poslovanja preduzeća, što zahtijeva načelo opreznosti? Detaljno pojasnite!
15. Što se želi postići uvođenjem računovodstvene regulative?
16. Što je predmet a što osnovna ideja i cilj računovodstvene regulative?
17. Što sačinjava savremenu računovodstvenu regulativu?
18. Na koji način je moguće sistematizovati Profesionalnu računovodstvenu regulativu?
19. Koji je osnovni zadatak standardizacije u oblasti računovodstvenog izvještavanja?
20. Pojasnite istorijski razvoj MRS-a.
21. Kako se MRS uopšteno mogu shvatiti?
22. Koja su osnovna obilježja MRS 1?
23. Što se podrazumijeva pod pojmom finansijski iskazi i što treba da sadrži set finansijskih iskaza opšte namjene?
24. Zašto je donijet Etički kodeks i što se pod njim podrazumijeva?
25. Kakve smjernice daje Etički kodeks po pitanju reklamiranja računovodstvenih usluga?
26. Da li je Crna Gora usaglasila svoj zakonski okvir s komunitarnim aktima?
27. Koji su, po vašem mišljenju, najveći nedostaci zakonske regulative u Crnoj Gori?
28. Navedite Direktive EU koje uređuju oblast računovodstva.
29. Koje poglavlje EU u Crnoj Gori obrađuje problematiku privrednog prava, računovodstva i revizije? Da li imate informaciju o tome da li je nacionalno zakonodavstvo koje uređuje oblast računovodstva i revizije u Crnoj Gori potpuno usklađeno s direktivama EU?
30. Pojasnite najnovije izmjene u domenu računovodstvene regulative. Kako će se navedene izmjene odraziti na crnogorsku računovodstvenu regulativu.
31. Zbog čega je bitno članstvo u IFAC-u i da li neki Institut u Crnoj Gori ima članstvo u navedenoj instituciji?
32. Zašto je bitna kontinuirana edukacija u računovodstvu? Ko sprovodi kontinuiranu edukaciju u računovodstvu u Crnoj Gori?